

last of wch has been, I find, much courted in France, and is now in Italy at Florence. I hope, our Society will in time ferment all Europe, at least . . .» (III s. 155). Vol. 1-2 rummer breve til og fra Francesco Giuseppe Borri (jfr. Da. biogr. Leks.), og i vol. 5 findes s. 474-76 et brev fra Laur. Brochmand om de norske miner; fra og med vol. 6 vil man bl. a. kunne finde breve fra Erasmus Bartholin.

HARALD ILSØE

ULF SJÖDELL: Kungamakt och högaristokrati. En studie i Sveriges inre historie under Karl XI. Bibliotheca Historica Lundensis XVII. Lund, C. W. K. Gleerup, 1966. 382 s. 38 sv. kr.

Med emnet for sin disputats har Ulf Sjödelldels fulgt en meget gammel tradition i svensk historiografi og dels sluttet sig til den meget livlige aktivitet i de seneste år på dette område ved de svenske universiteter, hvorom strømmen af disputatser er tydelige vidnesbyrd (Niels Runeby: *Monarchia mixta*, Uppsala 1962; Åke Hermansson: *Karl IX och ständerna*, Uppsala 1962; K. Strömberg-Back: *Lagen, rätten, läran. Politisk och kyrklig idédebatt i Sverige under Johan III:s tid*, Lund 1963; S. Dahlgren: *Karl X Gustaf och reduktionen*, Uppsala 1964).

Den historiografiske baggrund har Sjödelld tidligere behandlet i en stor artikel i *Svensk Historisk Tidskrift* 1965 (Kungamakt och aristokrati i svensk 1900-tals debat). Forfatterens historiografiske interesser viser sig tydeligt i bogen ved den omfattende gennemgang af tidligere forskeres resultater og metoder, han foretager for hver af de vigtigste emners vedkommende. En fremgangsmåde, der i allerhøjeste grad er værdifuld, især for ikke-svenske læsere, der hermed får præsenteret problemstillingerne meget tydeligt, men som samtidig ikke kan undgå at tynge fremstillingen.

Størstedelen af bogen (s. 51-283) omhandler udviklingen i forholdet mellem stænder, kongemagt og aristokrati 1672-1680. Ved hjælp af mange undersøgelser af detailspørgsmål (hvoraf nogle måske vil forekomme læserne mindre væsentlige i forhold til den plads de optager i bogen) viser Sjödelld at den almindelige hidtidige opfattelse, hvorefter Karl XI allerede tidligt søgte at trænge rigsrådets indflydelse tilbage, ikke kan holde for en nærmere vurdering. Kongen lod faktisk rigsrådet behandle alle vigtigere spørgsmål og rettede sig stort set efter dets beslutninger. Modsætningerne kom først under krigen mod Danmark, hvor rigsrådet viste manglende evne eller vilje til effektivt at lede administrationen og især finansforvaltningen. Desuden vises det ved indgående analyser af visse af de ledende rigsråders og embedsmænds handlinger, at man ikke kan trække partidannelserne så skarpt op, som det hidtil har været sædvanligt i historieskrivningen.

Undersøgelserne fører frem til begivenhederne på rigsdagen i 1680, hvor der vedtoges de vidtrækkende beslutninger om reduktionen (konfiskation af tidligere bortgivet krongods (donationer)) og förmyndarräfssten (revision af regnskaberne fra de råder, der havde varetaget styrelsen under Karl XI's umyndighed 1660-72). Sjödelld når frem til den konklusion, at begivenhederne i 1680 ikke kom som nogen revolution endsige noget længe forberedt kongeligt statskup

støttet på mænd som Hans Wachtmeister, Erik Lindschöld og Johan Gyllenstierna med det hovedformål helt at tilsidesætte rigsrådets indflydelse og dets funktion som institution, således som tidligere forskning (A. Fryxell, F. F. Carlson, Frederik Lagerroth, Erland Hjærne) har ment ud fra den dualistiske grundopfattelse. Ganske vist vil forfatteren ikke afvise, at der har været en generel tendens til at svække rigsrådets magt, men han opfatter begivenhederne i 1680 ikke så meget som et led i en indre magtkamp, men snarere som udsprunget af det akutte behov for at effektivisere og omlægge administration og finansvæsen af hensyn til behovet for at opretholde en stor stående hær også i fredstid.

Men det svenske rigsråd nægtede at medvirke til disse omfattende reformer (som unægtelig også måtte medføre en svækkelse af aristokratiets økonomiske magtstilling), og af denne grund var det nødvendigt at gennemføre foranstaltningerne på trods af rigsrådets modstand – der dog heller ikke var særlig kraftig og nærmest må karakteriseres som resignation. Sjødell understreger, at der ikke var tale om noget dybtliggende ideologisk fjendskab mellem kongemagten og rådsaristokratiet, i hvert fald kun fra en mindre del af sidstnævnte.

I argumentationen for denne nye opfattelse bygger Sjødell dog lidt overraskende slet ikke på undersøgelser af selve afgørelserne og forhandlingerne om reduktion og formyndarræfst, men derimod på en analyse af den såkaldte ständerforklaring på rigsdagen 1680. Denne fremkaldtes af en opfordring fra kongen til stænderne om nærmere at præcisere deres opfattelse af grænserne for rigsrådets myndighed. Stændernes svar gik i hovedsagen ud på, at den i kongeeden indeholdte passus om, at kongen skulle regere »med råds råde«, skulle forstås sådan, at afgørelserne i de sager, kongen behagede at forelægge rigsrådet, helt lå hos kongen selv. Derimod blev der ikke taget stilling til problemet, hvorvidt rådet havde ret og evt. pligt til at give kongen råd »non rogatus«. I et par interessante kapitler gør forfatteren rede for udviklingen i synet på disse to spørgsmål: om fortolkningen af begrebet råds råde og spørgsmålet om rigsrådets initiativ. Han fremhæver meget stærkt, at hverken Gustaf Adolf eller Karl Gustav havde opfattet det som en pligt for kongen at drøfte alle anliggender (selv ikke de mere væsentlige) med rigsrådet, og at hverken kongerne eller rådsaristokratiet i almindelighed havde tvivlet på, at alle afgørelser i sidste ende lå hos kongen, at rådets status kun var konsultativ. Det modsatte synspunkt var først for alvor kommet frem under formynderperioderne og især under Karl XI's umyndighed.

Det andet spørgsmål var ofte blevet drøftet i det svenske rigsråd. Der er dog ikke tegn på, at nogen af kongerne har draget rigsrådets initiativ i tvivl, før Karl XI gjorde det i 1679, da rigsrådet ville tvinge ham til at fejre sit bryllup i Stockholm i stedet for i provinsen. Men forfatteren fastslår, at denne linie ikke fastholdtes hos kongen, og at der i denne henseende ikke efter 1680 skete nogen ændring i rigsrådseden, som på det punkt stadig var uklar.

Sjødell finder altså, at 1680 blev rigsrådets stilling begrænset til den, det i virkeligheden havde haft under de tidligere konger, og når begivenhederne er blevet opfattet som et brud i Sveriges historie, er årsagen den, at netop således blev det fremstillet i den propaganda, som en del af rigsrådet skrev. Men han opfatter propagandaen som afspejlende det ønske, visse aristokratiske kredse

nærede, om at bevare den position og magt rigsrådet havde haft under formynderbestyrelsen også under den myndige konge.

Tiden efter 1680 ofres kun lidt plads i værket (s. 306-44). Hovedsynspunktet er, at rigsrådet ikke blev sat så fuldstændig til side, som man har hævdet, og at det beholdt meget af sin tidligere indflydelse, især med hensyn til udenrigspolitik og retsvæsen. Ganske vist anvendte Karl XI ofte formuleringer, der skulle understrege hans enevældige position, men i virkeligheden afveg hans holdning til rigsrådet ikke meget fra hans forgængeres.

Læseren sidder tilbage med en fornemmelse af, at bogen er blevet en torso. Man får indtrykket af, at det oprindeligt har været planen, at bogen skulle have omhandlet det, den lover på titelbladet, nemlig en skildring af den indre historie under hele Karl XI's regering, men at stoffet har vist sig at være så righoldigt, at forfatteren kun har formået at fuldføre planen frem til 1680, og behandlingen af resten af perioden må så indskrænke sig til nogle ganske vist særdeles instruktive tabeller og oversigter. Selv om der ikke gives noget løfte derom, må man håbe, at der med tiden vil udkomme et næste bind, der fører undersøgelserne frem til 1697.

KARL-ERIK FRANDSEN

R. M. HATTON: Charles XII of Sweden. London, Weidenfeld and Nicolson, 1968. xvii + 656 s. Ill. 84 sh.

Dr. R. M. Hatton, der underviser i international historie ved London School of Economics and Political Science, har især beskæftiget sig med slutningen af det 17. og begyndelsen af det 18. århundredes historie, således f. ex. i sin doktorafhandling fra 1950, »Diplomatic Relations between Great Britain and the Dutch Republic 1714-21« og i det af hende og J. S. Bromley redigerede værk »William III and Louis XIV« (1968). (Kun det sidste af disse værker findes på Det kgl. Bibliotek). Til den efterfølgende tids historie har dr. Hatton bidraget med afsnittet »Scandinavia and the Baltic« i The New Cambridge Modern History VII (1957). Da forfatteren desuden behersker de skandinaviske sprog – hun er norsk født – har kendskab til russisk (den besynderlige titel, der er anført på en russisk kildesamling s. 532, bekræfter dog dr. Hattons eget udsagn om, at hendes kendskab til russisk er »weak«) og har fået hjælp mht. polsk litteratur om emnet, må forudsætningerne for at beskæftige sig med problemet Karl XII siges at være gode.

Selv om forfatteren ikke åbent proklamerer det, er det øjensynligt, at hendes hensigt med værket er at nå frem til en mere »objektiv« fremstilling af Karl XII på grundlag af den overordentlig store detailforskning, der har fundet sted i de senere tiår, en fremstilling, der hverken lider af den »gamle skoles« hyperkritiske fordømmelse af kongen (f. ex. A. Fryxell) eller af den »ny skoles« ukritiske holdning (H. Hjärne, S. E. Bring). I en engelsk sammenhæng vil Hatton ændre den traditionelle opfattelse af Karl XII som en brutal, krigslysten konge uden statsmandsevner, en opfattelse, der dels stammer fra propagandaen fra det 18. årh.s begyndelse, dels fra den i England meget læste Karl XII-historie af Voltaire.